

Iz pedagoške teorije i prakse

UDK: 37.016:908
821.163.42 (497.526)
Stručni rad

Vjeruška Štivić i Branka Mikačević

Narodne knjižnice i zavičajna kulturna baština: Projekt Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar, *Perom do uspjeha:* *crtice iz života zavičajnih pisaca za djecu i* *mlade bjelovarskog kraja*

Sažetak

U uvodnom dijelu rada prikazat će se uloga narodnih knjižnica u očuvanju zavičajne kulturne baštine te će se predstaviti primjeri od baštinskog značaja iz prakse Narodne knjižnice „Petar Preradović“ od devedesetih godina prošlog stoljeća do danas. U nastavku rada bit će predstavljen projekt *Perom do uspjeha: crtice iz života zavičajnih pisaca za djecu i mlade bjelovarskog kraja* koji okuplja informacije o dječjim piscima koji pripadaju bjelovarskom književnom krugu i zavičajnoj književnoj i kulturnoj baštini. Inicijator i nositelj projekta je Narodna knjižnica „Petar Preradović“. U istraživačkoj fazi projekt se provodio u suradnji s učenicima i nastavnicima Treće osnovne škole Bjelovar. Poticaj za osmišljavanje projekta bio je primjetan nedostatak literature i drugih obrazovnih materijala koji novim generacijama osnovnoškolske djece na primjeren način predstavljaju živote i djela zavičajnih književnika za djecu i mlade širega bjelovarskog područja što otežava rad učiteljima i nastavnicima Hrvatskoga jezika kada obrađuju zavičajnu književnost. Odabrano je deset književnika (Mato Lovrak, Slavko Kolar, Đuro Sudeta, Josip Cvrtila, Milan Taritaš, Eduard i Branko Špoljar, Marija Drobňak Posavec, Višnja Tekajić i Goran Tribuson) čija su djela primjerena za čitanje u osnovnoj školi. Ciljevi projekta bili su na jednom mjestu okupiti relevantne informacije o značajnim zavičajnim dječjim književnicima širega bjelovarskog kraja i prikazati ih na interesantan način, stvoriti prigodne i lako dostupne obrazovne materijale, promovirati zavičajnu književnu baštinu te poticati učenike osnovne škole na čitanje djela zavičajnih autora. Nastali obrazovni sadržaj dostupan je u digitalnom

obliku kako bi bio pristupačan novim generacijama učenika koji rado i često koriste digitalne tehnologije, ali i pogodan nastavnicima za korištenje na nastavi te pridonosi ukupnom broju kvalitetnih digitalnih sadržaja na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: zavičajni književnici, zavičajna književnost, zavičajna kulturna baština, zavičajni obrazovni materijali, osnovna škola, učenici, narodna knjižnica, poticanje čitanja

1. Uvod

Narodne knjižnice kao kulturne i baštinske ustanove imaju zadaću očuvanja i promocije zavičajne kulturne i književne baštine, što se postiže izgradnjom zavičajnih zbirki te programima i aktivnostima popularizacije, promocije, poticanja i interpretacije raznih sadržaja na temu zavičajnosti. Prema *Zakonu o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti Republike Hrvatske* knjižnična građa definirana je kao nacionalno kulturno dobro, a knjižnice kao njegovi čuvari. Matične knjižnice imaju zakonsku obvezu izgradnja zavičajnih/regionalnih zbirki koje prikupljaju zavičajnu građu. Bjelovarska knjižnica u svom fondu ima zavičajnu zbirku, kontinuirano je razvija, prati suvremene trendove u očuvanju vrijednih izdanja kao što je digitalizacija stare i rijetke građe, redovito prikuplja novu građu po principu sveobuhvatnosti te omogućava i potiče njezino korištenje. Prema *Strateškom planu Narodne knjižnice „Petar Preradović“ 2022. – 2027.* jedan od strateških ciljeva jest promocija zavičajne i hrvatske kulturne baštine pa Knjižnica organizira i provodi čitav niz programa kojima se popularizira zavičajna zbirka i promovira zavičajna kulturna baština, a istaknuta je i važnost suradnje s lokalnim baštinskim ustanovama koja se nadograđuje

je i usavršava. Zavičaj je dio osobnog identiteta, i nije li onda logično započeti obrazovanje na temu kulturne baštine i razvoja kulturnog identiteta od djeci poznatoga okruženja, njihova zavičaja i mjesta gdje su rođeni i gdje odrastaju duboko uronjeni u kulturu i društvene tokove svoje lokalne zajednice? Stoga Knjižnica provodi niz edukativnih aktivnosti najčešće za djecu i mlade, a s ciljem pružanja mogućnosti za stjecanje novih spoznaja o zavičajnim književnicima i zavičajnoj književnosti. Godine 2022. Dječji odjel Knjižnice osmislio je projekt *Perom do uspjeha: crtice iz života zavičajnih pisaca za djecu i mlade bjelovarskog kraja*. Osnovno polazište za nastanak projekta bio je primjetan nedostatak literature i drugih obrazovnih sadržaja koji na djeci primjeren način predstavljaju živote i djela zavičajnih književnika za djecu i mlade sa šireg bjelovarskog područja, posebno kada je riječ o manje poznatim autorima koji nisu obuhvaćeni redovnim nastavnim planovima i programima te Kurikulumom Hrvatskog jezika, kao što su školska lektira i zastupljenost u čitankama, što otežava rad učiteljima i nastavnicima kada obrađuju zavičajnu književnost. Mala prisutnost zavičajnih sadržaja u nastavnim programima od 1. do 8. razreda osnovne škole koji propisuju i predlažu teme za obrađivanje zavičajne književnosti dodatno otežava rad, a za bjelovarsko

područje i činjenica da se govor i jezik stanovnika Bjelovara i njegove okolice gotovo i ne razlikuju od standardnoga književnog govora i jezika pa izostaje i poticaj za posezanjem za djelima zavičajnih autora kako bi se pronalazile razlike između zavičajnog idioma i standarda. Rezultat toga su neinformiranost i neznanje učenika o životima i djelima zavičajnih književnika bjelovarskog kraja. Narodna knjižnica nije primarno obrazovna ustanova, njezina uloga je biti podrška subjektima u procesu obrazovanja, stoga je uključivanje škole, odnosno nastavnika i učenika u provedbu projekta trebalo osigurati zadovoljavanje njihovih stvarnih potreba za informiranjem i obrazovanjem na temu zavičajne književnosti, što je bio jedan od glavnih ciljeva projekta, kao i popularizirati projektnu nastavu u kojoj su učenici aktivnije uključeni u nastavni proces a sve kako bi nove generacije učenika bolje poznavale svoju zavičajnu baštinu, zajednicu i ljude pored kojih žive te tako izgradila svoj kulturni identitet.

2. Narodne knjižnice - čuvari i interpretatori zavičajne književne i kulturne baštine

Narodne knjižnice javne su ustanove namijenjene najširem krugu ljudi bez ograničenja kao što su rasa i kultura, narodnost i jezik, spol i dob, invaliditet i sposobnost, obrazovanost, ekonomski i društveni status i dr. (IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice, 2011). Prema IFLA-inom i UNESCO-ovom Manifestu za narodne knjižnice narodna knjižnica se definira kao lokalna pristupna točka znanju, temeljni je preduvjet cjeloživotnom učenju, samostalnom

odlučivanju i kulturnom razvoju pojedinca i društvenih skupina. Nadalje, „Manifest izražava UNESCO-ovo uvjerenje da je narodna knjižnica pokretačka snaga u obrazovanju, kulturi, društvenom uključivanju i informiranju, te ključni čimbenik održivog razvoja i osobnog ostvarenja (...)” (IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice 2022). Djelovanje narodnih knjižnica usmjereno je na lokalnu zajednicu pa su službe, usluge i programi koje osiguravaju temeljeni na potrebama i očekivanjima lokalnog stanovništva. Uronjenost narodnih knjižnica u zajednice u kojima djeluju i otvorenost za potrebe lokalnog stanovništva važna je odrednica kojom opravdavaju svoje postojanje, stoga je bitno neprestano “oslušivati” zajednicu i prilagođavati joj se jer bi se u suprotnom mogla preispitivati njihova uloga i svrha. Ovako je knjižnica neizostavna sastavnica u slobodnom pristupu informacijama, znanju, umjetnosti, kulturi i svemu što čini jedno napredno društvo. Smjernice za narodne knjižnice ističu da su narodne knjižnice bitni čimbenici u prikupljanju, čuvanju i promociji lokalne kulture i multikulture lokalne zajednice u kojoj djeluje (IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice, 2011). Smjernice predlažu aktivnosti kojima se to može postići: formiranje zavičajnih zbirki, izložbe, pričaonice, objavljivanje djela lokalnih autora ili djela o lokalnoj zajednici predavanja o temama od lokalnog značaja (IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice, 2011). Manifest upućuje da se usluge i programi narodnih knjižnica trebaju temeljiti na poslanjima vezanim uz informiranje, opismenjavanje, obrazovanje, uključivanje, građansko sudjelovanje i kulturu kojima se pridonosi UN-ovim ciljevima održivog razvoja i izgradnji

pravednijih, humanijih i održivijih društava te kao istaknutu točku poslanja knjižnice navodi „očuvanje i pristup lokalnim i autohtonim podacima, znanju i baštini (uključujući i usmenu tradiciju), osiguravanje okruženja u kojem lokalna zajednica može preuzeti aktivnu ulogu u identificiranju građe koju treba očuvati, zaštititi i dijeliti, u skladu sa željama zajednice“. (IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice 2022). Lokalno djelovanje narodnih knjižnica određeno je i *Standardom za narodne knjižnice* u Republici Hrvatskoj u kojemu piše da su knjižnice kulturna i informacijska središta za stanovnike područja na kojemu djeluju iz čega dalje proizlaze zadaće i djelatnosti. Obzirom na to da su narodne knjižnice i lokalne društvene zajednice usko povezane, svaka društvena promjena utječe na djelovanje knjižnica koje su „prisiljene“ mijenjati se i prilagoditi novim situacijama. Upravo tako su se knjižnice kroz povijest i razvijale, a izazov za knjižnice je moderno doba koje karakteriziraju brze društvene promjene uvjetovane uvođenjem informacijskih i telekomunikacijskih tehnologija u sve sfere ljudske djelatnosti pa tako i u knjižničnu. Sabolović-Krajina analizirala je preobrazbu narodnih knjižnica u vrijeme tranzicije koje pod utjecajem društvenih promjena bitno mijenjaju svoje poslovanje u svim segmentima, od automatizacije, informatizacije i digitalizacije knjižničnog poslovanja do promijenjene uloge samog knjižničara, ali ono što se ne mijenja gotovo nikada jest da narodne knjižnice i dalje ostaju središta lokalnih zajednica (Sabolović-Krajina, 2020). Narodne knjižnice imaju značajnu ulogu u očuvanju lokalne kulture i zavičajne baštine. Zavičajna baština obuhvaća kulturno naslijeđe i tradiciju

te povijesni i opći društveni razvoj određene lokalne zajednice dok se pod pojmom zavičaja podrazumijeva geografski i duhovni prostor uz koji se netko veže rođenjem ili doseljenjem (Benjak i Ljubešić, 2013). Narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj koje obavljaju matičnu djelatnost imaju zakonsku obvezu izgraditi zavičajnu/regionalnu zbirku, ali i mnoge općinske i školske knjižnice formiraju zavičajne zbirke koje se odnose na njihovo mjesto ili općinu radi očuvanja pisane riječi i drugih oblika koji imaju obilježja lokalnog kulturnog dobra. Zavičajnu zbirku čini građa u tiskanom i digitalnom obliku čiji se sadržaj odnosi na kulturu lokalne zajednice. Pejić je definira kao posebnu zbirku i govori o primarnoj zavičajnoj građi koja obuhvaća tiskanu ili na bilo koji drugi način umnoženu građu koja govori o nekom području i na sekundarnu kojoj pripada građa tiskana bilo gdje u svijetu kojoj su autori na bilo koji način povezani uz kraj te građa koja je tiskana na tom lokalitetu (Pejić, 1995). Zavičajna zbirka teži sveobuhvatnosti pa knjižnice nastoje prikupiti svu građu koja odgovara kriterijima za izgradnju zavičajne zbirke kao što su: građa koja govori o zavičaju i lokalnom stanovništvu objavljena bilo gdje u svijetu, publikacije zavičajnika koje su objavljene bilo gdje u svijetu i građa koja je tiskana na području zavičaja. Pored prikupljanja, čuvanja i zaštite te stručne obrade građe, bitan dio je rad na njezinoj promociji i poticanju na korištenje radi informiranja, istraživanja i proučavanja vrednota zavičajne kulturne baštine. Interpretativnim aktivnostima u promociji zavičajne kulturne baštine knjižnice doprinose njezinom očuvanju i očuvanju kulturnog identiteta lokalne zajednice.

3. Narodna knjižnica „Petar Preradović“

Narodna knjižnica „Petar Preradović“ najstarija je kulturna ustanova grada Bjelovara i jedna od najstarijih knjižnica u Hrvatskoj. Početci njezina djelovanja sežu u 1832. godinu kada je osnovana čitaonica čitateljskog društva *Cassino-Verein Belowar*, koja je tijekom godina mijenjala nazive (i prostore) da bi 1950. godine bila osnovana kao Gradska knjižnica i čitaonica i nastavila se razvijati na bogatoj tradiciji javnih čitaonica šireći svoje djelovanje i uvodeći nove usluge i programe. Knjižnica je danas jedna od važnijih kulturnih institucija grada Bjelovara i Bjelovarsko-bilogorske županije za koje područje obavlja i matičnu djelatnost. Ona je za veliki dio stanovnika Bjelovara i okolice glavni izvor informacija i znanja te raznih čitateljskih materijala za edukativne i rekreativne svrhe. Cjelokupno djelovanje Knjižnice usmjereno je na pružanje provjerenih usluga i programa i uvođenje novih u skladu s društvenim i tehnološkim promjenama s ciljem zadovoljavanja informacijskih, obrazovnih, kulturnih, društvenih i rekreacijskih potreba korisnika, stanovnika grada Bjelovara te njegove bliže i šire okolice, bez obzira na dob, spol, nacionalnu pripadnost, rasu, vjersko ili političko uvjerenje, u različitim oblicima i na razne načine. Knjižnica nastoji pridonijeti ukupnom obrazovnom i kulturnom razvoju zajednice i biti potpora korisnicima u njihovu osobnom i profesionalnom razvoju, a naročita pažnja posvećuje se posebnim i marginaliziranim skupinama korisnika kako bi im se olakšalo uključivanje u društvo. Važnije zadaće Knjižnice su čuvanje i promocija vrednota hr-

vatske kulture i posebno zavičajne baštine te izdvajamo zavičajnu zbirku *Bjelovariana* i popularne programe i druge aktivnosti za djecu i mlade Dječjeg odjela kao reprezentativne primjere iz prakse na području očuvanja i popularizacije zavičajne kulturne baštine.

3.1. Zavičajna zbirka *Bjelovariana*

Knjižnica je tijekom svog postojanja bila usmjerena na lokalnu zajednicu u kojoj ne samo da je širila pismenost nego je sudjelovala u cjelokupnom kulturnom i društvenom razvoju Bjelovara, ali i drugih sredina kojima je kroz povijest Bjelovar bio političko i društveno središte. Jaka svijest o važnosti očuvanja zavičajne kulturne baštine s naglaskom na pisanu riječ vidljiva je već u pedesetim godinama 20-og stoljeća kada Knjižnica počinje sakupljati građu lokalnog karaktera te čuvati staru građu koja svjedoči o njezinoj povijesti i radu, i to je građa koja čini početni fond zavičajne zbirke Knjižnice. U tom periodu pa sve do početka sedamdesetih nema jasnih kriterija u nabavi zavičajne građe niti je bilo definirano zavičajno područje pa se iz straha da se ne propusti nešto važno neselektivno prikupljala i čuvala i građa koja ustvari ne pripada zavičajnoj zbirci. Godine 1974. osniva se Studijski odjel u okviru kojega se formira zavičajna zbirka za koju se od iduće godine počinje voditi posebna knjiga inventara te se definiraju osnovne skupine građe, jasni kriteriji i područje s kojeg će se prikupljati građa (Pejić, 1995). Godine 2003. zavičajna zbirka dobiva voditelja koji radi reviziju zbirke i obavlja cijeli niz stručnih poslova te započinje niz radnji s ciljem popularizacije zbirke. Revidirana zavičajna zbirka postava-

je jedinstvena i najsveobuhvatnija bibliografska baza podataka o Bjelovaru i bjelovarskom kraju. Odražava život ovog područja od njegova nastanka, kao što su prirodna bogatstva i povijesni, gospodarski, politički, socijalni i kulturni razvoj te umjetničko stvaralaštvo. Zbirka ima znanstvenu, dokumentacijsku, povijesnu, umjetničku i praktičnu vrijednost (Gatalica, 2010). Sadržaj zavičajne zbirke podijeljen je na tri cjeline: građa koja govori o zavičaju i njegovim građanima objavljena bilo gdje u svijetu, publikacije građana zavičaja objavljene bilo gdje u svijetu i građa nastala, objavljena i tiskana na teritoriju zavičaja do 1945. godine (Gatalica, 2010). Godine 2009. zavičajna zbirka postavlja se na web kao kumulativna bibliografska baza podataka te dobiva naziv *Bjelovariana* koji se ubrzo počinje koristiti kao naziv za zavičajnu zbirku uopće. Za potrebe weba radi se, između ostalog, baza zavičajnih autora uz kratku biografiju s naznakom veze sa zavičajem te bibliografijom radova (Gatalica, 2010). Radi skretanja pozornosti lokalne zajednice na postojanje zavičajne zbirke i poticanja na njezino korištenje Knjižnica radi promotivne aktivnosti kao što je izdavanje zavičajnih publikacija, organiziranje književnih večeri, promocija knjiga, predavanja i izložbi i dr. Peranić ističe kako su takva događanja vrlo korisna jer informiraju ljude te potiču zanimanje za povijest, kulturu i druga bogatstva zavičaja te aktiviraju korisnike i sve građane na pomoć u prikupljanju građe i popunjavanju zbirke primjercima koji nedostaju (Peranić, 2014, str. 23). U opisu redovitog posla knjižničara koji vodi zavičajnu zbirku je rad na katalogu građe zavičajnog fonda koji korisnicima pruža korisne informacije i olakšava pronalazak željene građe, dva puta godišnje objavljuje bilten novopridoš-

le građe u zavičajnu zbirku, izrađuje bibliografije, vodiče i sl. Jedan od najčešćih načina promocije *Bjelovariane* su izložbe građe iz zavičajne zbirke, slijede predavanja o zavičajnim temama i o znamenitim zavičajnicima iz povijesti te susreti sa živućim zavičajnim književnicima i drugim umjetnicima, kao i znanstvenicima i stručnjacima iz brojnih društvenih i prirodnih područja znanosti i umjetnosti. Početkom 2000. godine, a i nekoliko godina poslije, pokrenuto je i nekoliko projekata koji su prerasli u trajne programe Knjižnice. Prvi takav projekt bio je *Preradović na Internetu* kao online baza podataka o Petru Preradoviću. Projekt *Od pretiska do elektroničke knjige* bavio se Đurom Sudetom i nastala je online baza podataka o književniku i njegovu stvaralaštvu. Nakon niza manjih projekata vezanih uz digitalizaciju građe zavičajne zbirke kao što je digitalizacija novina *Bjelovarski list* i digitalizacija stare i vrijedne građe nastala je online baza podataka pod nazivom *Digitalizirana Bjelovariana* koja povećava dostupnost cjelovitih tekstova vrijedne, stare i rijetke građe iz zavičajne zbirke. Treba još istaknuti i vrijedan zavičajni projekt *Grad i njegovi ljudi*, a radi se o ciklusu izložbi, susreta, predavanja, promocija, koncerata i sl. s ciljem upoznavanja građana s istaknutim sugrađanima i njihovim književnim, umjetničkim, znanstvenim i drugim postignućima. Iz svega navedenog vidljivo je da Knjižnica ulaže značajne napore kako bi izgradila kvalitetnu zavičajnu zbirku te je popularizirala u lokalnoj zajednici pa i šire radi boljeg poznavanja povijesti Bjelovara i okolice, upoznavanja sa znanstvenim, umjetničkim, gospodarskim i drugim postignućima zavičajnika te razvijanja ljubavi prema zavičaju i zavičajnoj baštini. Dio aktivnosti vezanih uz zavičajnu zbirku i poticanja njezina korištenja ali

prije svega razvijanja pozitivnih osjećaja prema zavičaju i kulturnoj baštini usmjeren je prema najmladima.

3.2. Rad s djecom i mladima na očuvanju zavičajne kulturne baštine

Bjelovarska knjižnica ima dugu tradiciju pedagoško-animatorskog rada s djecom i mladima. Dječji odjel Knjižnice započeo je s radom 1952. godine pod nazivom *Pionirski odjel* kada je izdvojen dio fonda namijenjen djeci i mladima koji je smješten na police u posebno uređenom kutku za djecu. Pokrenute su i aktivnosti s namjerom povećanja broja djece koja će redovito koristiti knjižnične usluge te sudjelovati u knjižničnim programima. Neki od tih programa zadržali su se do danas kao što su pričaonice, književni susreti, nastupi literarnih sekcija i izložbe likovnih radova učenika bjelovarskih osnovnih škola te odlasci knjižničara na Pedijatrijski odjel bjelovarske bolnice (Renić i Kreštan, 2012). Čest gost tadašnjeg *Pionirskog odjela* bio je popularni dječji književnik i zavičajnik Mato Lovrak. Lovrak je hvalio rad bjelovarskih knjižničara na promicanju kvalitetne dječje literature i zalaganju na razvoju kulturne sredine za najmlađe o čemu svjedoče književnikove posvete u Spomenici Knjižnice (Renić i Kreštan, 2012). Kulturni identitet usko je povezan sa zavičajem i potrebno je razvijati svijest od dječje dobi o rodnom mjestu i kraju iz kojeg potječemo, obitelji i zajednici koja nas okružuje, zavičajnom govoru i jeziku, poučavati djecu o povijesti zavičaja, njegovim prirodnim vrijednostima, osobama koje su ostavile značajan trag u zajednici i njihovim postignućima, te njegovati ljubav prema zavičaju. U nastojanjima da djeca i mladi spoznaju

vrijednosti svoga zavičaja i razviju pozitivne osjećaje prema njemu, pored obiteljskog okruženja i odgojno-obrazovnih ustanova knjižnica također može doprinijeti u osvješćivanju kulturnog identiteta o čemu svjedoče brojni programi Dječjeg odjela Knjižnice. Mnogi od njih provedeni su u suradnji s drugim kulturnim ustanovama i udrugama u kulturi povezujući se u zajednici na baštinskim projektima kao što je suradnja s Društvom Naša djeca Bjelovar na projektu *Bjelovar u očima djeteta*, suradnja s Osnovnom školom Veliki Grđevac i Kulturnim centrom *Mato Lovrak na Lovrakovim danima kulture*, te suradnja na literarnom natječaju *Ljepota zavičajne riječi* Ogranka Hrvatskog pedagoško-književnog zbora Bjelovar. Knjižnica surađuje i s uglednim pojedincima koji se profesionalno ili hobistički bave temama zavičaja. Književni susret kao najpopularniji način promocije knjiga i čitanja koristi se i za promociju zavičajnih autora pa je tako kroz Knjižnicu prošao čitav niz zavičajnih književnika, od već spomenutog Mate Lovraka do živuće književne legende Gorana Tribusona koji je redoviti gost bjelovarske knjižnice. Tu su još susreti s Milanom Taritašem, Zdenkom Jušić-Seunik, Zdenkom Radancom, Ladislavom Ivančekom, Alojzom Leskovarom, Višnjom Tekajić, Antom Radeom, Ružom Milić, Marijom Drobniak Posavec, Melitom Kraus, Gordanom Matunci, Katicom Šarlija, Katom Vegh, Katicom Kovrlija, Božicom Jelušić, Ivanom Kudumija, Alenom Bigaćem, Sanjom Sabljak, Irenom Jukić-Pranjić, Romanom Kovačić, Anitom Malek i brojnim drugim više ili manje poznatim, afirmiranim ili neafirmiranim zavičajnim autorima. Knjižničarke Dječjeg odjela podržavaju i djecu koja pišu pa su priliku za predstaviti svoje romane dobili Kristijan Blažeković,

Paula Čatipović, Gabrijel Žutina, Elena Dvoraček, Klara Hlupić, Lara Brusač, Rea Ban, Gordana Zadravec i dr. U okviru stalnog programa Dječjeg odjela *Lektira kroz igru* obrađuje se s učenicima trećih razreda obavezno lektirno djelo *Vlak u snijegu* Mate Lovraka čija je radnja smještena u Veliki Grđevac, a povezuje se i s istoimenim dječjim igranim filmom snimljenim u okolici Bjelovara u kojemu su glumili učenici iz područne škole u Cigleni. Obrada lektire temelji se na stvarnom intervjuu s književnikom koji je objavljen u dnevnom tisku početkom 70-ih godina prošloga stoljeća, što pruža mogućnost za razgovor s učenicima na cijeli niz tema o zavičaju i ljudima koji su u njemu živjeli u vremenu kada je djelo nastalo. Neki od zavičajnih književnika su u Dječjem odjelu Knjižnice bili gosti redovitih programa: Marija Drobňak Posavec krajem 90-ih godina držala je redovite tjedne pričaonice pod nazivom *Eko pričaonice* i *Pričaonice petkom u pet* kada je djeci pripovijedala priče o svom djetinjstvu i odrastanju u rodnim Donjim Mostima pored Bjelovara ili Gordana i Juraj Matunci koji su godinama vodili edukativno-kreativne radionice za osnovnoškolce na temu blagdanskih običaja te mitskih bića Bilogore i bilogorskih narodnih običaja. Izložbe su vrlo česti oblik promocije knjižnične građe sa zavičajnom tematikom poput izložbe *Stare razglednice Bjelovara* (1999.) i izložbe o narodnom blagu bjelovarskog kraja *Igraj kolo, igray kolo!* (2008.) i *Zavičajna baština* (2018.), a redovito se postavljaju i izložbe uz obljetnice rođenja dječjih zavičajnih književnika i tom prilikom budu izložena sva njihova djela koja se nalaze u fondu Knjižnice. Povodom Dana grada Bjelovara uvijek se postavi prigodna izložba, a često budu izloženi dječji kreativni radovi po-

put ovogodišnje izložbe fotografija polaznika ljetnog foto tečaja Dječjeg odjela s motivima Bjelovara i Bjelovarčana. Knjižnica povremeno organizira likovne i literarne natječaje za učenike osnovnih škola npr. literarni natječaj *Čitamo Bjelovar* (1996.) i likovne natječaje *Razglednice moga grada – ulice i makete* (1999.) i *Gledam svoj Bjelovar* (2006.) te fotonatječaj *Smješko i plačko za moj grad* (2011.) kada svi pristigli radovi budu izloženi s naznakom o najuspješnijima. U novije vrijeme popularne su virtualne izložbe poput *Junaci Lovrakovih romana* (2020.) koja je posvećena djelima zavičajnog književnika Mate Lovraka te je dostupna za razgledanje putem službene mrežne stranice Knjižnice kao i virtualne izložbe nastale u okviru projekta *Perom do uspjeha* (2022.). Popularan način usvajanja novih znanja su kvizovi i slična natjecanja pa tako Knjižnica često organizira natjecateljske aktivnosti uz značajne obljetnice Bjelovara kao što su *Kviz o povijesti Bjelovara* (1994.) uz 120 godina od proglašenja slobodnog kraljevskog grada, *Stopama Bjelovara* (2006.) uz 250. obljetnicu grad Bjelovara i *Jučer, danas, sutra – od utvrde do grada* (2016.) uz 260 godina od nastanka grada. *Kvizic Bjelovar – putovanje kroz vrijeme* kontinuirano se provodi od 2004. godine i prerastao je u stalni program Dječjeg odjela a sastoji se od predavanja, istraživanja i prikupljanja podataka o Bjelovaru, rješavanja kviza i igranja društvenih igara s motivima Bjelovara te drugih kreativnih aktivnosti. U tom programu najčešće sudjeluju učiteljice s učenicima trećih razreda bjelovarskih osnovnih škola kada obrađuju temu Bjelovar kao središte Bjelovarsko-bilogorske županije, ali i učiteljice i učenici iz drugih mjesta županije i Hrvatske kada imaju terensku nastavu ili izlet. Projekti su također dobro prihvaćen na-

čin rada s djecom jer se sudionici aktivno uključuju u procese istraživanja i kreiranja, a usput uče i stječu nove spoznaje pa se djeca i mladi rado uključuju u projekte koje organizira Dječji odjel. Okrugle obljetnice iz povijesti Bjelovara često su poticaj za projekte pa su tako uz 250. godišnjicu tijekom ljetnih praznika provedene istraživačko-kreativne radionice različitih tema vezane uz povijest i kulturu Bjelovara na kojima su nastali zanimljivi radovi poput društvenih igara, slagarice, pamtilice, igraće karte i sl., te informativni i poučni materijali kao slikovnica, vodič, kviz i poster koji se i danas koriste u radu s djecom i mladima u Dječjem odjelu Knjižnice. Veliki projekt *Book fun cluba* iz 2004. godine, grupe tinejdžera koji su se redovito družili u knjižnici, rezultirao je predstavom *San o mom gradu* koja je prikazana na bjelovarskoj Agori. Projekt *Bjelovaru s ljubavlju* (2010.) imao je cilj potaknuti djecu na iskazivanje emocija putem poruka svome gradu i putem raznih kreativnih i umjetničkih izričaja. Godine 2017. proveden je projekt *Bjelovarski suvenir* u okviru kojega su djeca istraživala zavičajnu baštinu i ponudila idejna likovna rješenja za nove bjelovarske suvenire. Inkluzivni projekt *Gledam, slušam, i osjećam Bjelovar* (2021.) osmišljen je kako bi i djeca s teškoćama u čitanju imala priliku čitati i otkrivati činjenice o svom gradu pa su knjižničarke izradile unikatnu taktilnu slikovnicu. U Bjelovaru i okolici žive stanovnici više nacionalnih manjina poput Srba, Čeha, Mađara, Albanaca, Roma i dr. koji imaju svoje udruge te u suradnji s njima Knjižnica provodi projekt *Tjedan multikulturalnosti* u kojemu udruge nacionalnih manjina koje djeluju u Bjelovaru predstavljaju običaje, jezik i književnost i kulturu svoje manjinske zajednice. S obzirom na to da su narodne knjižnice

osnovane za dobrobit svojih lokalnih zajednica, imaju zadaću prikupljanja, čuvanja i davanja na korištenje građe koja se odnosi na tu zajednicu te je usmjerena na popularizaciju knjiga i čitanja i lokalne kulture knjižničarke su pokrenule novi projekt namijenjen djeci i mladima pod nazivom *Perom do uspjeha: crtrice iz života zavičajnih pisaca za djecu i mlade bjelovarskog kraja*.

3.3. Projekt Perom do uspjeha: crtrice iz života zavičajnih pisaca za djecu i mlade bjelovarskog kraja

PRILOG 1: Plakat Perom do uspjeha

Projektom *Perom do uspjeha* namjeravalo se istaknuti značaj i vrijednosti zavičajnih književnika bjelovarskog područja obzirom na to da su njihova djela zavičajna kulturna ostavština, stoga je važno djecu i mlade upoznati sa zavičajnim autorima, te ih poticati na čitanje njihovih djela. Glavni motiv ovog projekta bio je upoznati nove generacije djece i mladih sa životima i djelima književnika koji pripadaju takozvanom bjelovarskom književnom krugu jer zavičajna književnost kao dio zavičajne kulturne baštine ima značajan utjecaj, pogotovo u formativnim godinama, na razvoj kulturnog identiteta pojedinca koji poznaje i cijeni svoju kulturnu baštinu i moći će je prenositi budućim generacijama. Ciljevi projekta bili su zadovoljavanje kulturnih, informativnih i obrazovnih potreba učenika osnovne škole, promocija zavičajne kulturne baštine i pisane riječi, promocija zavičajnih književnika za djecu i mlade, poticanje čitanja zavičajnih autora, stvaranje obrazovnog materijala za učenike osnovne škole na temu zavičajnih književnika, poticanje

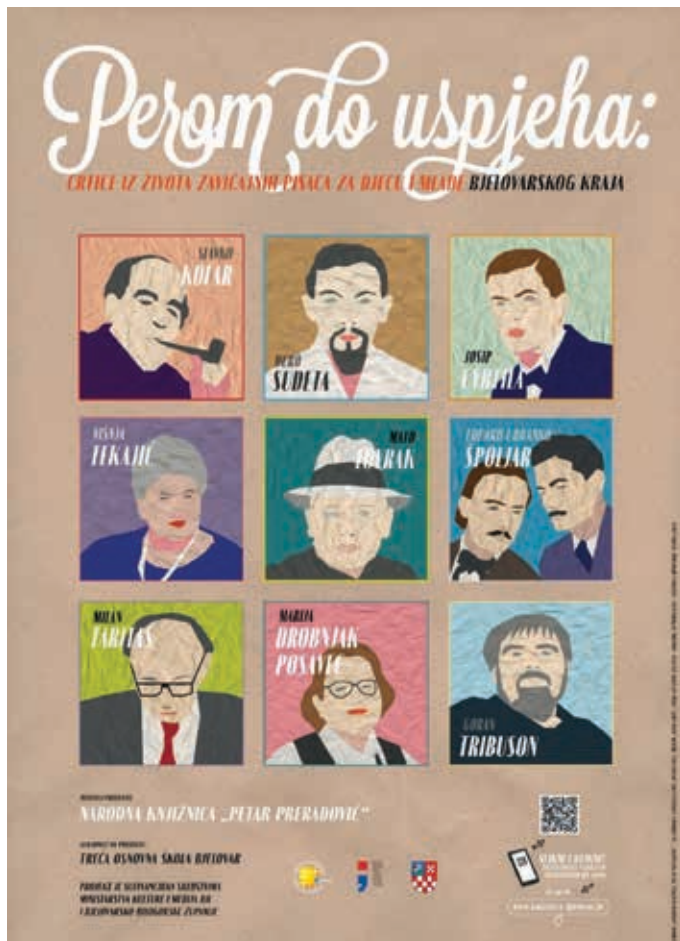
razvoja čitateljskih vještina kod djece i mladih, poticanje učenika na istraživački rad, poticanje na kreativno stvaralaštvo te suradnja knjižnice s odgojno-obrazovnim i kulturnim ustanovama. Nedostatak literature koja novim generacijama osnovnoškolske djece na primjeren način predstavlja život i djelo zavičajnih pisaca za djecu i mlade koji pripadaju širem bjelovarskom književnom krugu, posebno kada je riječ o manje poznatim autorima koji nisu obuhvaćeni programom školske lektire, niti se spominju u čitankama, otežava rad učiteljima i nastavnicima Hrvatskoga jezika i književnosti kada obrađuju temu zavičajnih književnika. Kako bi im pomogla, Knjižnica je izradila digitalne materijale koji su okupili osnovne informacije o zavičajnim autorima na jednome mjestu. U istraživačkoj fazi projekt se provodio u suradnji s učenicima i nastavnicima Treće osnovne škole Bjelovar koji su istraživali učenički i nastavnički fond svoje školske knjižnice i fondove Dječjeg odjela Knjižnice i zavičajne zbirke. Činjenice i zanimljivosti koje su otkrili tijekom istraživanja o odabranim književnicima dostavili su Knjižnici u obliku PowerPoint prezentacija, brošura i plakata i njihove priče uvrštene su u digitalni obrazovni materijal projekta. Sudjelujući u istraživanju, kod učenika je povećan interes za zavičajne književnike i djela koja su napisali. Potaknuti su pozitivni osjećaji prema zavičaju i ljudima koji u njemu žive te je osviještena važnost zavičajnog kulturnog identiteta. Odabrano je deset književnika: Mato Lovrak, Slavko Kolar, Đuro Sudeta, Josip Cvrtila, Milan Taritaš, Eduard i Branko Špoljar, Marija Drobnjak Posavec, Višnja Tekajić i Goran Tribuson, koji su prikazani na zabavan način u širem kontekstu, pa su uz njihove biografije i bibliografije prikazane i društvene okolnosti u

vrijeme kada su stvarali. Digitalni materijal uključuje tekstualne, slikovne i videoelemente, a tiskan je i plakat na kojemu se nalazi QR kod koji omogućava brz i jednostavan pristup digitalnim sadržajima koje mogu pregledavati putem svojih mobilnih uređaja. Pored osam virtualnih izložbi [1] u sklopu projekta napravljena su i dva obrazovna videa - o Mati Lovraku i Slavku Kolaru [2], kojima je autor mladi bjelovarski filmski umjetnik Sandro Toth. Materijali su korisni za obradu nastavnih cjelina na temu zavičajnih autora te kao poticaj za razgovor na nastavnom satu i nastavak istraživanja i proširivanja znanja o zavičajnim književnicima. Lako pretraživi virtualni sadržaji omogućavaju brži protok informacija te na zabavan i kreativan način djeca lako dolaze do sadržaja o povijesnim činjenicama i zanimljivim podacima o pojedinim književnicima i zavičaju. S obzirom na to da su obrazovni materijali dostupni, vjerujemo da će učenici biti potaknuti na informiranje o zavičajnim književnicima i čitanje njihovih djela, što će imati utjecaj na bolje poznavanje i razumijevanje zavičajne kulturne ostavštine. Rezultat projekta lako je dostupan virtualni obrazovni sadržaj koji je na jednom mjestu okupio značajne zavičajne dječje književnike s relevantnim informacijama o njima koji će nastavnicima i učenicima biti pomagalo kod obrade nastavne teme o zavičajnim književnicima.

4. Zaključak

Zavičaj je dio osobnog identiteta i o njemu se usvajaju spoznaje od rane dobi. Poreda obiteljskog doma i odgojno-obrazovnih ustanova narodne knjižnice također doprinose očuvanju i stvaranju kulturnog identiteta pojedinca

i zajednice. Narodne knjižnice imaju važnu ulogu u očuvanju zavičajne kulturne baštine. One prikupljaju i čuvaju rukopise, knjige, dokumente, fotografije, razglednice, geografske karte, muzikalije te audio i videomaterijale koji su povezani sa zavičajnom povijesti, prirodnom baštinom, tradicijom i kulturom i omogućavaju pristup stanovništvu lokalne zajednice fondu zavičajne zbirke radi istraživanja i pružavanja zavičajne baštine. Uloga književnosti jest usvajanje novih spoznaja i bogaćenje unutarnjeg svijeta te razvijanje kulturnog identiteta. Zavičajna književnost često obiluje opisima zavičajja, krajolika i prirodnih ljepota te lokalnih ljudi s lokalnim govorom i jezikom pa se čitatelj može emocionalno povezati sa svojim mjestom, identificirati se s ljudima iz svog zavičajja te razvijati osjećaje pripadnosti i ljubavi prema zajednici i zavičajju. Književnici koje nazivamo zavičajnima pripadaju određenom zavičajju po rođenju ili preseljenju i mjestu gdje je književnik živio, radio i stvarao, no njihova djela ne moraju nužno biti zavičajne tematike. Čitatelj u njima svejedno može pronaći zavičajne elemente kao što su prepoznatljivi jezik određenog zavičajja ili karakteristični motivi i ljudi koji se povezuju sa zajednicom i sl. Mladi čitatelje čitanjem djela zavičajnih književnika mogu spoznati perspektive svoje zajednice, upoznati lokalne kulturne i prirodne elemente, povezati se s likovima i potaknuti svoje emocije

što ima utjecaja na formiranje identiteta u okviru zavičajnog identiteta zajednice u kojoj odrastaju. Književna djela zavičajnog karaktera mogu usmjeriti mlade čitatelje da upoznaju svoj zavičaj i da se emotivno povežu s njim, mogu im skrenuti pozornost na lokalne probleme i potaknuti ih na razmišljanje o mogućim rješenjima, mogu ih potaknuti na kreativno izražavanje, literarno i likovno, i pomažu u razvijanju lokalnog identiteta i povezanosti sa zajednicom. Bjelovarska narodna knjižnica je stoga osmislila zavičajni projekt *Perom do uspjeha* koji je prvenstveno usmjeren djeci i mladima. U projekt su bili aktivno uključeni učenici Treće osnovne škole Bjelovar koji su se

poticali na istraživački rad. Digitalni obrazovni materijali nastali u projektu trajno će biti pohranjeni i dostupni putem službene mrežne stranice Knjižnice. Njegova svrha bila je ukazati mladim čitateljima na značaj i vrijednosti zavičajnih književnika obzirom su njihova djela zavičajna kulturna ostavština te ih potaknuti na čitanje njihovih djela. Napravljen je vrijedan i jedinstven didaktički materijal koji će koristiti u nastavne svrhe i kao polazište za daljnja istraživanja o zavičajnicima koji su obilježili dječju književnost na lokalnoj ali i nacionalnoj razini.

5. Literatura

- Benjak M. i Ljubešić M (2013). *Od Peruška do otvorenog sustava*. Zagreb: Školska knjiga.
- Gatalica T. (2010). *Bjelovariana - zavičajna zbirka Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar : Bibliografska baza podataka o Bjelovaru i bjelovarskom kraju*. Bjelovar: Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar.
- Godišnja izvješća Narodne knjižnice „Petar Preradović“ od 1992. do 2022.
- IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice (2011). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo
- IFLA-in i UNESCO-ov *Manifest za narodne knjižnice* (2022). Dostupno na: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/2455/1/IFLA-UNESCO%20Public%20Library%20Manifesto%202022-hr.pdf>
- Majdenić V. (2013). *Regionalni tekst dječje književnosti*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Maleš D. i Stričević I. (2009). *Rad na projektu: izazov za djecu i odrasle*. Zagreb: Udruženje Djeca prva.
- Pejić I. (2017). *Mirisi iscrpljena vala: Književni i kulturni život šireg bjelovarskog prostora u 20. stoljeću*. Zagreb: Alfa.
- Pejić I. (1996). *Zavičajna zbirka Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar*. Bjelovar: Prosvjeta
- Peranić A. (2014). *Zavičajna zbirka Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar: istraživanje korištenja zbirke od 2008. do 2012.*: diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti
- Renić i Kreštan (2012). *Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar: od časničkog kasina do novog tisuljeća*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo
- Rosandić D. (2013). *Obrazovni kurikulumi, standardi i kompetencije: S posebnim usmjerenjem na jezično-književno područje*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Sabolović-Krajina (2020). *Narodne knjižnice u tranziciji: Sociološki aspekti*. Koprivnica: Meridijani izdavačka kuća.
- Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj*. Narodne novine, 103/2021. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_09_103_1834.html
- Strateški plan Narodne knjižnice „Petar Preradović“ 2022. – 2027.* (2022). Bjelovar: KB color
- Tošić-Grlač S. (2010). *Uloga zavičajne zbirke u promociji lokalne zajednice*. Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu, Vol. 1 No. 1, 2010. str 307-314 Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/55005>
- Vrcić-Mataija S. i Troha J. (2016). *Zavičajnost u Hrvatskoj dječjoj književnosti*. Magistra Iadertina, Vol. 11. No. 1., 2016. str. 131-150 Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/177650>

Visinko K. (2005). *Dječja priča – povijest, teorija, recepcija i interpretacija*. Zagreb: Školska knjiga.

Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti Republike Hrvatske. Narodne novine, 17/19, 98/19, 114/22. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html

[1] Link na virtualnu izložbu Perom do uspjeha <https://knjiznica-bjelovar.hr/vo-dic-za-korisnike/projekti/perom-do-uspjeha/>.

[2] Link na video o Mati Lovraku <https://www.youtube.com/watch?v=SCwwnPckUtM>.

Link na video o Slavku Kolar <https://www.youtube.com/watch?v=mUssy3Mh2Yg>.

Abstract

Public libraries and native cultural heritage

Project of the "Petar Preradović" National Library Pen to success: sketches from the life of native writers for children and young people of the Bjelovar region

The introductory part of the paper presents the role of public libraries in the preservation of native cultural heritage and examples of heritage significance from the practice of the "Petar Preradović" National Library since the 1990s until today. Next, the paper presents the project Pen to success: sketches from the lives of native writers for children and young people of the Bjelovar region, which gathers information about children's writers who belong to the Bjelovar literary circle and the native literary and cultural heritage. The initiator and project leader is the "Petar Preradović" National Library. In the research phase, the project was carried out in cooperation with pupils and teachers of the Third Primary School in Bjelovar. The incentive for designing the project was a noticeable lack of literature and other educational materials that present the lives and works of native writers to the new generations of primary school children in an appropriate way for children and young people in the wider Bjelovar area, which makes it difficult for teachers of the Croatian language when dealing with native literature. Ten writers whose works are suitable for reading in primary school were selected (Mato Lovrak, Slavko Kolar, Đuro Sudeta, Josip Cvrtila, Milan Taritaš, Eduard and Branko Špoljar, Marija Drobnjak Posavec, Višnja Tekajić and Goran Tribuson). The goals of the project were to collect relevant information about significant native children's authors of the wider Bjelovar area in one place and present them in an interesting way, create suitable and easily accessible educational materials, promote native literary heritage and encourage primary school pupils to read the works of native authors. The created educational content is available in digital form in order to be accessible to new generations of pupils who like using digital technologies and do so often. It is also suitable for teachers to use in classes, and it contributes to the total number of quality digital content in the Croatian language.

Keywords: *native writers, native literature, native cultural heritage, native educational materials, elementary school, pupils, public library, encouraging reading*